

LES FONTS DELS TONENCS A MATAGALLS

CARLES PUIGFERRAT

Des de fa molts anys els tonencs tenen una forta vinculació amb la muntanya de Matagalls. L'aplec de cada segon diumenge de juliol és un punt de trobada de tots els tonencs que s'estimen el Montseny, que abans de fer el cim s'aturen sempre al conjunt que formen la font Freda i la font de la Rosa, a la capçalera del torrent de Rentadors. Es tracta de les dues fonts més properes a la creu venint del pla de la Barraca i pujant a Matagalls pel turó Gros o el camí del Mig. La seva construcció va ser resultat d'un gran esforç col·lectiu, que caldria repetir per restaurar-les ara que estan molt malmeses pel pas del temps, els actes incívics i l'erosió de l'aigua del torrent.

LA FONT FREDA

Els anys seixanta del segle xx es van construir moltes fonts al Montseny. Hi va haver una febrada per bastir fonts i una autèntica cursa per construir-les com més a prop de la creu millor. La primera font dels aplecs va ser la font Claret, al pla de la Barraca, el 1958. Entre aquell any i el 1969 se'n van construir divuit més. El 1964 els apleguistes dels Hostalets de Balenyà inauguraren la font de Bosch i Jover a coll Formic i els manlleuencs la seva font el 1966, prop del torrent de Rentadors, al camí de Sant Segimon. El 1967 els apleguistes de la Garriga n'inauguraren dues, els de Palautordera van fer la seva el 1968, i encara els torellonencs en van construir una altra el 1969.

Vers el 1968 els tonencs Ramon Lleopart i Josep Sitjà, amics de feia anys, van tenir la pensada de construir també una font. En Ramon i en Josep, persones d'ofici (electricista el primer i manyà el segon) eren molt amants del Montseny, on anaven sovint d'excursió els diumenges al matí. Pujaven tots dos amb la moto Lambretta de color negre d'en Ramon fins a coll Formic i d'allí iniciaven les seves caminades. Ells dos es dedicaren durant molts mesos a localitzar les millors deus per bastir-hi una font, amb la idea de fer la font més propera a la creu. Van localitzar tres o quatre viots i finalment es decidiren per un que estava prop del torrent de Rentadors, gairebé al seu començament. L'indret era dins d'una propietat del mas Vila de Viladrau.

En la tria del nom de la font i la seva dedicatòria va intervenir d'una manera determinant el rector de Tona d'aleshores, mossèn Joan Colom, un

dels grans poetes de l'Aplec. El 1970, que era quan es pensava inaugurar-la, es commemorava el centenari de la mort de sant Antoni Maria Claret al monestir llenguadocià de Santa Maria de Fontfreda, a l'exili. Sant Antoni Maria Claret va ser el primer a alçar una creu al Matagalls quan era rector de Viladrau (1840). El nom de font Freda, doncs, s'escollí perquè era el de l'esmentat monestir. La font, però, es va dedicar al filòsof Jaume Balmes, que aleshores feia 160 anys que havia nascut a Vic. Balmes havia tingut unes relacions estretes amb Tona, d'on era un dels seus millors amics, Antoni Ristol. A la font hi ha inscrita en una placa de fusta una estrofa del poema de Jacint Verdaguer *La mort de Balmes*, en què el poeta de Folgueroles fa dir a Balmes, amb la vista girada vers el Montseny:

Ah! si pujant a la Glòria,
pogués posar-me en ton cim
per dir-li adéu a ma terra,
la terra que tant amí!

El 1970 se celebrava també el centenari de la missa nova de mossèn Cinto a l'ermita de Sant Jordi de Puigseslloses. De manera, que, en realitat, la font Freda és una font que uneix tres commemoracions i tres dedicatòries, malgrat que només consti com a dedicada a Balmes en les plaques de fusta.

La construcció

Van passar gairebé dos anys entre la tria del lloc i l'inici de la construcció, seguint un disseny del pintor i dibuixant tonenc Ramon Montmany. La seva idea inicial se seguí amb força exactitud, excepte en la intenció de col·locar-hi una rosa dels vents.

A banda de Montmany, els primers col·laboradors d'en Ramon i en Josep van ser Jaume Moré (*l'Orri*), Esteve Puigferrat i Ramon Pujol, paleta que esdevingué el mestre d'obres. Aviat es va afegir a aquest grup molta altra gent, fins arribar a 68 persones. S'ha conservat una llista de tots els que ajudaren a la construcció. Són aquests:

Francisco Aguayo Jovez (nascut a
Torredonjimeno, Jaén)
Agustí Alegria Barberán (nascut a
Maella, Saragossa)
Ramon Aumatell Costa (nascut a
Muntanyola)

Josep Aumatell Vila
Lluís Ausió Castellà (nascut a Gurb)
Antonio Bandera Moral (nascut a
Màlaga)
Jaume Batllés Santesmasas
Ramon Batllés Santesmasas

Benedicció de la font Freda, amb la presència del pare Faustí Illa, mossèn Joan Colom i Miquel Coll i Alentorn

Un moment de la benedicció de la font de la Rosa. Entre els presents, Miquel Coll i Alentorn, mossèn Joan Colom i el bisbe Ramon Masnou (Foto X. Valls, "Àlbum XXXII de Matagalls i Aplec de 1981", Barcelona 1981)

Josefina Bernal (de la Unió Excursionista de Mataró)	Ramon Montmany Suñer
Bonaventura Boix Jordà (nascut als Hostalets de Balenyà)	Josep Molera Vall-llobera
Ramon Canadell Tarrés (nascut a Malla)	Jaume Moré Pratdesaba
Josep Maria Capdevila Homs (nascut als Hostalets de Balenyà)	Lluís Morera Garriga (nascut a Vinyoles d'Orís)
Ceferino Carrasco Robles (nascut a Huesca de Granada)	Antonio Mural Ureña (nascut a Torredonjimeno, Jaén)
Ramon Colom Jordà	Daniel Ortega Trueba (nascut a Pozoalcón, Jaén)
Joan Colom Vilar	Ramon Pujol Caralt
Carles Creus Ricart	Josep Pujol Boix
Fermí Crivillés Tenas	Jaume Pujol Boix
Miquel Crivillés Berenguer	Mercè Pujol Boix
Pere Duran Coll	Josep Planesas Marsal (nascut als Hostalets de Balenyà)
Jesús Estrella Rísquez (nascut a Torredonjimeno, Jaén)	Jordi Planesas Colomer
Lluís Fabrè Canadell (nascut a Malla)	Agustí Pla Nesplé
Inocencio Fernández Giménez (nascut a Rodílez, Astúries)	Manel Pujol Pujol
Josep Francàs Busquets	Just Parés Sala (nascut a Folgueroles)
Pere Francàs Busquets	Josep Puigvendrelló Font
Manuel González Calahorro (nascut a Torredonjimeno, Jaén)	Esteve Puigferrat Aguilar
Felip González Calahorro	Lluís Padrós Pla
José Hueso Garrido (nascut a Rut, Jaén)	Lluís Padrós Homs
Juan Hueso Garrido (nascut a Rut, Jaén)	José Quintero Baya (nascut a Moger, Huelva)
Fernando Hueso Garrido (nascut a Rut, Jaén)	Miquel Riera Suriñach (nascut a Balenyà)
Manuela Hueso Garrido (nascuda a Rut, Jaén)	Josep Roca Comerma
Ramon Lleopart Adam	Joan Romeu Vidal
Amadeu Lleopart Costa	Josep Ros Tubau
Francisco Molina Hermoso (nascut a Torredonjimeno, Jaén)	Francisco Ruiz Fernández (nascut a Albondón, Granada)
José Molina Hermoso (nascut a Torredonjimeno, Jaén)	Lluís Serra Grierà
Àngel Molist Bigas	Helena Sitjà Costa
	Raimon Sitjà Costa
	Josep Sitjà Vidal
	Jaume Susany Sala
	Ramon Tuneu Bou
	Joaquima Vinyals (de la Unió Excursionista de Mataró)
	Joan Viñets Relats

Entre els participants, alguns eren membres de l'Agrupament Escolta Sant Jaume o d'altres entitats del poble i molts estaven vinculats a la parròquia. També hi havia un nombre significatiu de persones que havien immigrat a Tona feia poc des de diferents regions espanyoles, sobretot d'Andalusia. Alguns són fills que acompanyaven els seus pares. També hi havia persones de pobles veïns.

Cap d'ells va cobrar mai res i ells mateixos van cedir els materials gratuïtament. Del taller Susany van sortir les plaques de roure on hi ha la dedicatòria de la font i el poema de Jacint Verdaguer. Ramon Montmany va dissenyar i fer el broc o canal de la font, una magnífica peça de ferro forjat que representa un llibre obert amb la llegenda "Voleu evitar revolucions, feu evolucions", de Balmes, i una ploma al damunt. L'escut de Tona i els cargols de les plaques són obra de Josep Sitjà. Ell mateix també va construir la pica de fusta i va gravar al foc les lletres a les esmentades plaques.

Les obres començaren la tardor de 1969 (el novembre o desembre) i es va trigar uns 35 diumenges a acabar-les. Alguns dies es va treballar en unes condicions molt difícils a causa del mal temps o del fred. Una altra de les dificultats principals fou fer arribar el material allà dalt. Moltes vegades el ciment

*Acte en memòria dels morts en
l'accident de l'avió Comet davant la creu
de Matagalls, el matí de l'Aplec de 1970.
(Foto J. Sitjà)*

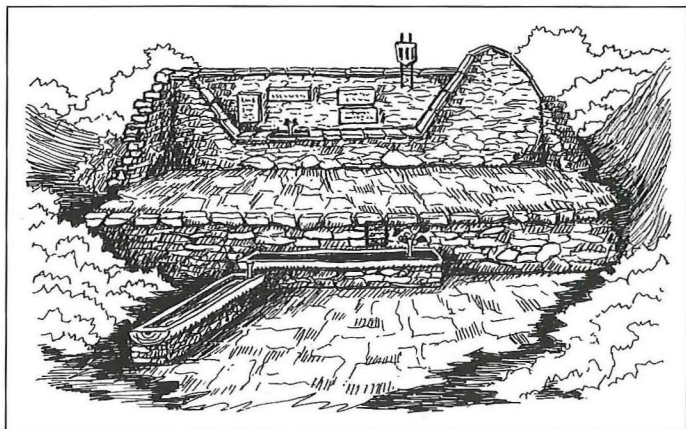
s'havia de pujar a coll, de manera que en cada viatge des de coll Formic una persona carregava un petit sac de 10 o 12 quilos de ciment. Altres vegades tenien la sort de poder pujar material amb el *jeep* d'en Lluís Pratsobrerroca. Les pedres de la font es recollien als voltants d'aquesta i s'escalabornaven i tallaven allà mateix. Les eines es pujaren a coll o amb *jeep* i durant tota l'obra les guardaven discretament sota algun ginebre o mata d'allà a prop. L'obra va ser ben portada perquè, a més de Ramon Pujol, hi van col·laborar altres paletes de Tona, com Lluís Padrós o Pere Duran. El problema més greu que aquests paletes van haver de resoldre va ser desviar l'aigua del torrent de Rentadors. Va ser una construcció de mèrit, tal com revela el fet que a l'enllosat de l'esplanada de la font s'inscrivís, amb pedres blanques, el nom FONT FREDÀ (que actualment ja no és visible).

Tots els que van participar en aquella empresa en guarden un viu record, pels bons moments que van passar allà dalt i per les botifarrades que mai no hi van faltar. De fet, molts eren ben conscients que estaven fent una obra col·lectiva. Josep Sitjà encara diu que "es va construir una mica per orgull" i així va ser.

El dia de la benedicció

La font s'inaugurà en el 22è Aplec, que es va escaure el dia 12 de juliol de 1970. El dia abans al vespre, a l'acampada que es feia al pla de la Barraca, els joves Àngels Moré i Josep Ros van encetar el foc de camp i van llegir un text on s'anunciava que l'endemà es beneiria la font dels de Tona a Matagalls, dedicada a Balmes, el pare Claret i Jacint Verdaguer. El text acabava així: "Apleguistes de Matagalls: La Font dels Tonencs, la 'Font Freda', que demà, si a Déu plau, serà beneïda, és ja des d'ara la vostra font, on podreu fer la darrera reposada i beure el darrer glop d'aigua fresca, en els darrers passos del vostre camí de pelegrins de la Creu". Se suposa que aquest text és de mossèn Joan Colom.

El diumenge de l'Aplec d'aquell any va ser esplèndid. Queia un sol de justícia, en un cel sense cap boira. Tothom recorda que la calor era intensa i que hi hagué algun desmai. La cerimònia de benedicció va tenir un preàmbul en la missa de l'Aplec, a mig matí davant la creu, que aquell any es va fer en memòria dels morts en l'accident de l'avió britànic Comet que s'havia estavellat a les Agudes pocs mesos abans. La missa va ser presidida pel rector de Tona, Joan Colom. En l'ofertori, els nens de Tona Mercè Pujol, Raimon Sitjà (vestits amb l'uniforme de l'Agrupament Escolta Sant Jaume), Helena Sitjà, Rosa Planesas, Jordi Planesas, Miquel Crivillés i Amadeu Lleopart (amb vestits tradicionals catalans) van oferir com a presentalla l'aigua de la font Freda, que després es va utilitzar en la benedicció.

*Dibuix del conjunt de
les fonts dels tonencs
a Matagalls del 1980
(Ramon Montmany)*

Acabada la missa, una corrua de gent baixà cap a la font i tot seguit començà l'acte de benedicció. Hi eren presents molts tonencs i apleguistes d'altres llocs. Intervingueren en la cerimònia el pare Faustí Illa, Miquel Coll i Alentorn i mossèn Joan Colom. Miquel Coll i Alentorn, historiador i dirigent d'Unió Democràtica de Catalunya, llavors en la clandestinitat, va ser l'encarregat de llegir als assistents una glossa amb motiu de la inauguració de la font. Miquel Coll tenia una estreta relació amb Tona, on havia estiuéjat durant molts anys, i una gran amistat amb mossèn Joan Colom. Al cap dels anys, en rellegir aquest text hom s'adona que malgrat parlar de Balma i de la font que s'anava a beneir, Coll i Alentorn va voler anar més enllà. Pensem que Coll i Alentorn era una persona profundament marcada per la Guerra Civil i el trencament "espiritual" de tota mena entre catalans que aleshores es va produir. Per això, de la construcció de la font va voler extreure algunes lliçons (estem a l'any 1970, a les acaballes de la dictadura). Per ell, la construcció de la font era "una obra no de tal o tal persona, sinó de Tona com a col·lectivitat, comprenent-hi l'esforç –voldria insistir en aquest aspecte– no solament dels tonencs de soca-rel sinó també dels tonencs d'adopció que s'han sentit sumats a l'obra col·lectiva i han adquirit amb llur treball desinteressat i abnegat els millors drets de ciutadania espiritual". Després d'evocar l'exili del pare Claret a Fontfreda, es va referir a la figura de Balma, "el gran filòsof i apologeta que va viure unes circumstàncies d'un cert paral·lelisme respecte de les que hem viscut nosaltres". Balma va patir la terrible divisió social que es va produir a Espanya després de la primera guerra carlina i es va abocar amb entusiasme a l'objectiu de la reconciliació, sense èxit. Coll i Alentorn acabà el seu parlament fent vots perquè "l'empresa que li van fer fracassar [la reconciliació] [...] sigui present en el vostre esperit, estimuli la vostra responsabilitat i ens permeti a tots la reconstitució d'una forta unitat espiritual del nostre poble que li asseguri un esdevenidor de progrés, de justícia, de germanor i de pau".

Tot seguit el pare Faustí Illa va beneir la font i mossèn Joan Colom va prendre la paraula per recitar quatre poemes que havia escrit expressament per a l'ocasió i que cantaven la font Freda, el pare Claret, Balmes i mossèn Cinto. Es van publicar en el llibret o àlbum de l'Aplec de Matagalls de 1971. El primer, titulat *Font Freda*, acaba amb aquests versos:

Agafa, alta Font Freda, per batuta
la ploma del filòsof del Montseny;
senyala'ns els camins certs de la ruta,
i ensenya'ns, quan la terra és tan eixuta,
on són les clares deus del nostre seny.

LA FONT DE LA ROSA

En construir-se la font Freda, de seguida hom es va adonar que a un nivell una mica per sota hi havia un altre viot, que corresponia a una deu diferent. Es tractava d'una deu millor que la de sobre i que, fins avui, encara mai no s'ha assecat. El 1974 es va canalitzar i Josep Sitjà hi va construir un broc en forma de rosa, d'acer inoxidable, una peça de molt mèrit artístic que permet beure a galet per la ponzella si tapes l'orifici principal. D'aquí el nom de la font, tan estretament lligat a la festa més arrelada de Tona, l'Aplec de la Rosa a Lurdes i el Castell.

Alguns anys més tard, els mateixos promotors de la font Freda (Lleopart, Sitjà...) van decidir construir una font amb tots els ets i uts allà on ja hi havia el broc. Es volia beneir en el 31è Aplec, el 13 de juliol de 1980, i dedicar-la a mossèn Joan Colom, que aquell any feia 75 anys d'edat, 50 de sacerdoci i 25 de rector de Tona. Al començament, mossèn Joan es resistí que li dediquessin una font, però finalment hi va accedir i va escriure un breu poema que la pre-sideix. Es titula *Font de la Rosa* i està gravat en una placa d'acer inoxidable (una peça també de Josep Sitjà):

Font de la Rosa

Pelegrí de la Creu alta,
que duus encesa la galta;
ací para't i reposa
i aprèn la lliçó divina:
No hi ha rosa sense espina,
ni hi ha espina sense rosa!

En l'edició de 1980 del llibret de l'Aplec (dedicada a l'Any Montserratí d'aquell any), el pare Faustí Illa, en homenatge a mossèn Joan Colom, hi va recollir totes les poesies que durant vint anys aquest havia dedicat als aplecs de Matagalls i a les seves fonts, juntament amb les que el rector poeta havia escrit amb motiu de les seves triples noccs d'argent, or i platí. Colom era considerat aleshores el "poeta dels aplecs" per antonomàsia.

La construcció

Es treballà en la font durant uns tres mesos de l'any 1980 i a un ritme molt més ràpid que deu anys abans, ja que era una obra menys ambiciosa i es va poder pujar molt material amb *jeep* (el del paleta Pere Pujol, *Ferreria*). El mur de la font es va fer amb pedres majoritàriament blanques perquè contrastés amb el mur de la font Freda, de lloses fosques i pedres granítiques. Com el 1970, molts tonencs col·laboraren en la construcció, en part els mateixos que el 1970 i també altres que s'hi afegiren. La font té una estructura força simple: l'aigua raja del broc en forma de rosa, flanquejat a banda i banda per dues plaques d'acer inoxidable que recorden un pergamí. En una consta el nom i la dedicatòria de la font ("TONA a Mn. Joan Colom i Grau, poeta dels aplecs") i en l'altra el poema que hem esmentat. L'aigua va a parar a dos còms i d'allí s'escola cap al torrent de Rentadors.

La benedicció

L'acte de benedicció seguí un ritual semblant al de deu anys abans. Començà, de fet, a la missa celebrada a les onze del matí davant la creu, en què van ser presents molts tonencs i els padrins de la font, els nens Toni i Maria Àngels Vilalta, fills d'un dels constructors de la font de la Rosa. Va dir la missa el bisbe de Vic Ramon Masnou i en l'ofertori es portà a l'altar aigua de la font que s'havia de beneir tot seguit. Durant la missa el bisbe lliurà a mossèn Joan Colom un banderí de col·laborador dels aplecs en agraïment per haver estat el "poeta dels aplecs" durant vint anys.

Després de la missa, mossèn Joan Colom i el bisbe de Vic, acompanyats d'un gran seguici, baixaren fins a la font dels tonencs. Allí Miquel Coll i Alentorn –que havia estat nomenat conseller adjunt a la presidència de la Generalitat aquell mateix mes de maig– va adreçar-se als presents i va explicar els mèrits de mossèn Colom que el feien mereixedor que li fos dedicada una font al Matagalls. Va acabar recitant un dels poemes que mossèn Colom havia escrit pensant en la muntanya de Sant Amand.

Les fonts dels tonencs avui (Foto J. Sitjà)

El 2003 es van fer algunes petites obres de reparació de les dues fonts dels tonencs, actualment en força mal estat. Es van desembussar i es va canviar la pica de fusta de la font Freda, feta malbé, per una de nova. Esperem que aquestes siguin les primeres obres d'un seguit de moltes altres que cal fer per preservar aquestes dues fonts, ara ja patrimoni del Montseny.